

Rapportage Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen

Januari 2024 | Overijssel

Inhoudsopgave

Inleiding & leeswijzer	4
Inleiding	4
Leeswijzer	4
1. Aanleiding, doel en aanpak.....	5
1.1. Aanleiding.....	5
1.2. Doel	6
1.3. Aanpak	6
1.3.1. De Overijsselse Aanpak	6
1.3.2. Expertisegroep en doorlopen proces	6
2. Achtergrond en Thema's	8
2.1. Achtergrond en samenhang van de thema's	8
2.1.1. De Sustainable Development Goals (SDG's)	8
2.1.2. Donut economie	9
2.2. Thema Circulair biobased	10
2.3. Thema Energie.....	10
2.4. Thema Collectief.....	11
2.5. Thema Natuurinclusief	11
2.6. Thema Klimaatadaptief	12
2.7. Thema Waterbewust.....	13
3. Uitdagingen en oplossingen	14
3.1. Overzicht uitdagingen.....	14
3.2. Hoe beginnen we zo vroeg mogelijk in het proces?.....	15
3.2.1. Gemeenten: Thema's opnemen in beleidsinstrumenten.....	15
3.2.2. CircleBIMen FutureBEEing koppelen aan het actieprogramma	16
3.2.3. Standaard programma's van eisen opstellen in samenwerking met marktpartijen.....	17
3.2.4. Prestatieafspraken woningcorporaties	17
3.3. Hoe zorgen we voor betaalbaarheid van toekomstbestendig bouwen?.....	17
3.3.1. Duurzame rapportageverplichting en classificatie duurzame activiteiten.....	17
3.3.2. CO ₂ beprijzen	18
3.3.3. Het inzichtelijk maken van ecologisch rendement/ niet financiële opbrengsten.....	18
3.4. Hoe houden we overzicht op actuele regelgeving en kaarten we belemmeringen aan?.....	19
3.5. Hoe vergroten we het kennisniveau?	19
3.5.1. Samenwerken met diverse kennisinstellingen	19
3.5.2. De Bouwbrigade inzetten	20

3.5.3.	Een Adviesloket openen	20
3.6.	Hoe werken we optimaal samen?	20
3.6.1.	Bestaande samenwerkingsverbanden benutten	20
3.6.2.	Laten zien wat er kan	20
3.6.3.	Samenwerking met andere sectoren opzetten	21
3.6.4.	Monitoring en sturing	21

Bijlage 1: Themakaarten Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen

Inleiding & leeswijzer

Inleiding

In december 2022 zijn de woondeals Twente en West-Overijssel gesloten. De ambitie is groot: er moet veel en betaalbaar worden gebouwd. In de woondeals is afgesproken een Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen (verder: Actieprogramma) op te stellen. Het Actieprogramma heeft als doel duurzame en toekomstbestendige bouw nader te concretiseren en inzicht te geven in concrete kansen voor het toepassen ervan. De Provincie Overijssel is initiatiefnemer.

Toekomstbestendig bouwen is klimaatneutraal bouwen en zodanig bouwen dat er herstel van biodiversiteit kan plaatsvinden. Bouwen met het oog op de toekomst: woningen die bijdragen aan een goede gezondheid en bestand zijn tegen te verwachten ontwikkelingen zoals schaarste drinkwater, hitte en grondstoftekorten. Het Actieprogramma is opgebouwd met de thema's: circulair/biobased, energiebewust, collectief, natuurinclusief, klimaatadaptief en waterbewust. Deze thema's zijn gekozen vanwege relevantie voor toekomstbestendigheid en de toepasbaarheid binnen de provincie Overijssel.

Het Actieprogramma is opgezet volgens de Overijsselse aanpak en met een expertisegroep die als trekker fungeerde. De expertisegroep heeft in drie bijeenkomsten meegewerkt aan het vormgeven aan de thema's en het formuleren van randvoorwaarden die nodig zijn om het Actieprogramma ook daadwerkelijk te laten slagen.

Leeswijzer

Het Actieprogramma is opgezet in twee delen: de themakaarten en de rapportage. Op de themakaarten staan de thema's uitgewerkt. Ieder thema start met een korte beschrijving van wat het thema bijdraagt aan toekomstbestendig bouwen in Overijssel. Op het volgende blad staat wat de drijfveer is achter dit thema, welke kansen en mogelijkheden er zijn en welke speerpunten zijn gekozen voor dit thema. De speerpunten zijn de onderwerpen waarop op het desbetreffende thema het verschil kan worden gemaakt. Het zijn ook onderwerpen waar, voor dat thema, praktijkervaring mee is opgedaan en waarop het stellen meetbare doelstellingen mogelijk is. Op het blad "Ambities en Prestaties" staat per thema welke wetgeving, raamwerken en meetmethodes beschikbaar zijn op landelijk en provinciaal niveau. Daaronder staat, per speerpunt, welke prestaties passen bij toekomstbestendig bouwen. Per speerpunt staat, indien aanwezig, als eerste het wettelijke minimum. In de volgende kolom staat wat partijen minimaal zouden moeten doen als zij inzetten op toekomstbestendigheid en in de laatste kolom staat welke prestaties een koploper kan halen. De marge tussen minimaal en koploper noemen we de bandbreedte. Ieder thema eindigt met een blad waarop regionale voorbeelden staan van projecten waar het thema is toegepast.

In de rapportage staat een toelichting op de achtergronden van het Actieprogramma. Hoe is het tot stand gekomen en welke uitgangspunten zijn er gehanteerd? De rapportage beschrijft ook welke uitdagingen en oplossingen er zijn in het toepassen van toekomstbestendig bouwen. Deze uitdagingen en oplossingen zijn onderverdeeld in: ontwerpproces, financieel, regelgeving, kennis en samenwerken.

1. Aanleiding, doel en aanpak

1.1. Aanleiding

In de Woondeals staat dat "In het streven naar duurzame en toekomstbestendige bouw, wordt erkend dat de snelle constructie van voldoende betaalbare en milieuvriendelijke woningen vraagt om innovatieve benaderingen, zoals standaardisatie en industrialisatie, om de bouwproductie efficiënter te maken. Hierbij is aandacht voor zowel duurzaamheid tijdens het gebruik (energie-efficiëntie) als duurzaamheid tijdens de constructie (milieueffecten en stikstofuitstoot) van groot belang. De regio heeft als doel om tegen 2030 minstens de helft van alle woningen op een circulaire wijze te bouwen". Met het Actieprogramma wil de provincie bijdragen aan het creëren van een gelijk speelveld en de benodigde innovatie stimuleren.

Het coalitieakkoord 2023- 2027 bevat diverse raakvlakken met het Actieprogramma Het coalitieakkoord zet in op toekomstbestendige woningbouw en een toekomstbestendige ruimtelijke inrichting. Genoemd worden onder andere: een natuur inclusieve samenleving, het op te stellen Actieplan Water, klimaatbestendigheid en het energiesysteem. Betaalbaarheid in combinatie met maatschappelijke vraagstukken en toekomstbestendigheid van woningen. Een gezonde en natuurlijke leefomgeving die bijdraagt aan de vitaliteit en gezondheid van mensen, onder andere door meer groen en ruimte voor water.

De mensen: Ons noaberschap

In Overijssel kijken we naar elkaar om en zetten we net dat stapje extra voor mensen die dat nodig hebben. Maar we geven elkaar ook de ruimte om eigen keuzes te maken. We houden van de tradities, de vernieuwingskracht, de initiatieven en de diversiteit in onze provincie. Veel mensen en organisaties hebben goede ideeën. Overijsselaars werken hard en velen zijn actief voor hun omgeving. Noaberschap zit in ons bloed.

De ruimte: Ons landschap

Overijssel is de 'Tuin van Nederland'. Een provincie met prachtige natuur, gevarieerde landschappen, hechte dorpen en kernen, en bruisende steden. Stad en platteland zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wie in de stad woont, is snel in het groene buitengebied. Kom je van het platteland, dan ben je zo in de stad. Overijssel heeft een aantrekkelijke, gezonde en prettige leefomgeving.

De bedrijvigheid: Ons ondernemerschap

Overijssel is een ondernemende provincie. We zien kansen en mogelijkheden en die benutten we volop. Ons ondernemerschap is veelzijdig. Van de boeren die ons voedsel produceren tot aan de high tech bedrijven die de nieuwste technologieën ontwikkelen. Mensen lezen, werken en ontmoeten elkaar onder andere in bibliotheken. Culturele ondernemingen zorgen voor vernieuwing. De mkb- en familiebedrijven vormen de ruggengraat van onze regionale economie.

Figuur 1: "Schouder aan schouder" uit het coalitieakkoord 2023 - 2027

1.2. Doel

Het doel van het Actieprogramma is het concretiseren van de thema's van toekomstbestendig bouwen. Het Actieprogramma moet overzicht bieden in de mogelijkheden, Kritische Prestatie Indicatoren (verder: KPI's) en stappen die gezet kunnen worden hierin. Het Actieprogramma is een hulpmiddel in het verkrijgen van inzicht in en overzicht over wat toekomstbestendig bouwen betekent binnen de provincie Overijssel. Het Actieprogramma vertaalt ambities naar concrete en meetbare doelstellingen. Op een dusdanige manier dat er ook daadwerkelijk veranderingen kan plaatsvinden in de manier waarop projecten worden opgezet en uitgevoerd. De KPI's kunnen worden gebruikt als doelstelling bij nieuwe inbreidingen, gebiedsontwikkelingen en uitvragen aan de markt. Per locatie gaat het dan om maatwerk, omdat elke plek zijn eigen randvoorwaarden kent.

Een cruciale voorwaarde is dat het Actieprogramma ondersteuning krijgt van zowel publieke als private partijen. Het Actieprogramma is daarom tot stand gekomen in samenwerking met een brede vertegenwoordiging van partijen uit de bouwketen: de expertisegroep.

Provincie Overijssel wil enthousiasmeren en inzetten op samenwerking, zonder verplichtingen op te leggen. Niet het wiel opnieuw uitvinden, maar waar mogelijk aansluiten bij bestaande raamwerken en programma's. Wat goed werkt hoeft niet opnieuw te worden uitgevonden. Niet het zoveelste convenant, maar gericht op praktische toepasbaarheid en het leren door te doen. Om deze reden nemen de voorbeelden van projecten waar (onderdelen van) de thema's uit het Actieprogramma al zijn toegepast ook een belangrijke plek in.

1.3. Aanpak

Het Actieprogramma is opgezet volgens de Overijsselse aanpak en met een expertisegroep die als trekker fungeerde.

1.3.1. De Overijsselse Aanpak

De provincie, gemeenten, corporaties en marktpartijen in Overijssel werken via netwerksturing aan het realiseren van woonopgaven. Hierbij staat samenwerken, netwerken bouwen en faciliteren met kennis en expertise centraal. Onderdeel van de Overijsselse aanpak is de Woonkeuken. De Woonkeuken is het platform om ideeën uit te wisselen en kennis te delen. Het helpt bij beleidsontwikkeling en planvorming. Daarnaast faciliteert de Woonkeuken projecten met een experimenteel karakter die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de toekomst van wonen.

Via het proces van de Overijsselse Aanpak zijn de regionale Woonagenda's Twente en West-Overijssel opgesteld, welke de basis vormden voor de regionale Woondeals (2022). In de Regionale Woondeals is in Hoofdstuk 5 de afspraak opgenomen over het opzetten van een 'Actieprogramma toekomstbestendig bouwen'. Hierbij is afgesproken dat een 'Expertisegroep Toekomstbestendig bouwen' hierin als trekker zal optreden.

1.3.2. Expertisegroep en doorlopen proces

Samen met Provincie Overijssel is een veelzijdige expertisegroep samengesteld, bestaande uit diverse schakels binnen de bouwketen: gemeentes, woningcorporaties, ontwikkelaars, houtconceptbouwers, waterschappen, architecten en anderen. Met deze expertisegroep is gedurende drie sessies, verspreid over enkele maanden, met elkaar gewerkt aan de inhoud van het Actieprogramma. Voorafgaand aan de eerste sessie zijn individuele interviews afgenomen om inzicht te krijgen in: rol en kennis van de deelnemers, verwachtingen voor het Actieprogramma, opvattingen hoe we draagvlak creëren voor het Actieprogramma, succes en faalfactoren en concrete voorbeelden van toekomstbestendige woningen. In de loop van het proces zijn nog interviews afgenomen met twee vertegenwoordigers uit de financiële sector. Dit is gedaan, omdat de financiering een cruciale rol speelt in het laten slagen van het Actieprogramma.

Onderdelen doorlopen proces:

	Onderdeel:	Inhoud:
Februari	Ontbijtconferentie Woonkeuken	Rondetafelgesprekken over thema' en doelstellingen
Maart	Interviews met deelnemers expertisegroep	Achtergrond, rol, succes- en faalfactoren
April	Eerste bijeenkomst expertisegroep	Drijfveren en doelstellingen
April	Ambtelijk Overleggen	Informeren
Mei	Tweede bijeenkomst expertisegroep	Meetmethodes en KPI's
Juni	Bijeenkomst Brede Bouw Coalitie	Informeren en Randvoorwaarden
Juli	Interviews financiële sector	Investeren en hypotheke
Juli	Derde bijeenkomst expertisegroep	Randvoorwaarden
September	Ambtelijk Overleggen	Informeren en voorbereiden Bestuurlijk Overleggen
Oktober	Bestuurlijk Overleggen	Informeren

Provincie Overijssel is initiatiefnemer en opdrachtgever. De expertisegroep is ingezet om vorm te geven aan de inhoud. Alba Concepts heeft Provincie Overijssel geadviseerd en ondersteund op proces en inhoud. Alba Concepts is een adviesbureau wat gespecialiseerd is in de circulaire bouweconomie. Van strategie tot concretisering en het meten van de resultaten. Alba Concepts heeft voor deze opdracht samengewerkt met Buro Loo. Buro Loo staat voor Leefomgeving Ontwikkelen en Onderhouden. Zij werken aan een gezonde, klimaatbestendige en duurzame leefomgeving. In zo'n toekomstbestendige leefomgeving gaan mens, milieu en financiën (people, planet en profit) optimaal samen.

2. Achtergrond en Thema's

2.1. Achtergrond en samenhang van de thema's

Het Actieprogramma omvat zes thema's die, in samenhang, bijdragen aan toekomstbestendig bouwen. Deze thema's zijn gekozen vanwege relevantie voor toekomstbestendigheid en de toepasbaarheid binnen de provincie Overijssel.

In dit hoofdstuk verkennen we wat een toekomstbestendig gebouw werkelijk impliceert. Het concept van toekomstbestendig bouwen gaat verder dan louter het voldoen aan de huidige behoeften; het omvat een holistische benadering die duurzaamheid, veerkracht en het creëren van een duurzame leefomgeving voor de lange termijn omvat.

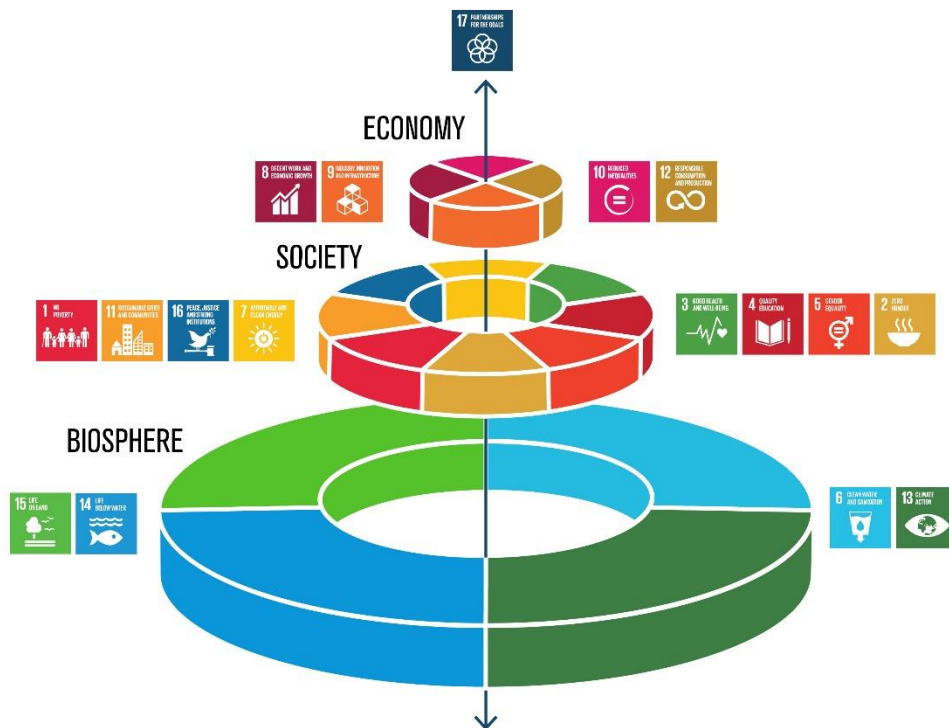
De diverse thema's binnen woningbouw en stadsontwikkeling delen een gezamenlijke focus op duurzaamheid en veerkracht. Ze hebben als gemeenschappelijk doel het scheppen van leefomgevingen die niet alleen rekening houden met milieuvriendelijkheid, maar ook de levenskwaliteit van bewoners verbeteren. Circulair en biobased bouwen, klimaatadaptief bouwen, waterbewust bouwen en natuurinclusief bouwen zijn met elkaar verweven, met als voornaamste doel een balans tussen het natuurlijke, sociale en economische systeem te bereiken. Binnen deze brede context van duurzaamheid en veerkracht in de bouw en stadsontwikkeling speelt energie een essentiële rol. Het streven naar duurzame energieopwekking, netonafhankelijkheid en de ontwikkeling van energie-efficiënte woningen draagt substantieel bij aan het creëren van leefomgevingen die niet alleen het milieu ontlasten, maar ook de levenskwaliteit van bewoners verbeteren. Daarbij gaat collectiviteit hand in hand met duurzaamheid, omdat het delen van voorzieningen en middelen de doeltreffende benutting van hulpbronnen bevordert en het (mogelijk) ook financieel aantrekkelijker maakt.

2.1.1. De Sustainable Development Goals (SDG's)

De SDG's zijn in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties en omvatten een reeks van 17 doelen. Deze doelen zijn bedoeld om wereldwijd inspanningen te coördineren en te stimuleren om tegen 2030 duurzame ontwikkeling te bevorderen. "Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder de behoeften van toekomstige generaties, zowel hier als in andere delen van de wereld, in gevaar te brengen" (VN-commissie Brundtland, 1987). Elk doel heeft specifieke doelstellingen en targets die variëren van het beëindigen van armoede en honger tot het bevorderen van gezondheid, onderwijs, gendergelijkheid, duurzame steden en gemeenschappen, klimaatactie en meer.

Het Actieprogramma beoogt de principes van duurzame ontwikkeling te integreren. Het verband tussen de SDG's is gebaseerd op het idee dat duurzame ontwikkeling een holistische benadering vereist, waarbij economische, sociale en milieuoverwegingen in samenhang worden beschouwd. De zes thema's van het Actieprogramma sluiten aan bij de SDG's en in het Actieprogramma gaan we ook uit van deze holistische benadering. We gaan er hierbij vanuit dat de natuur (de biodiversiteit, het watersysteem) de basis is voor het leven op aarde. Het behalen van de doelstellingen op dit vlak zijn cruciaal voor het laten slagen van de andere doelstellingen. Het bevorderen van duurzame steden en gemeenschappen is een ander focusgebied van het Actieprogramma, wat in lijn is met de SDG's die gericht zijn op inclusieve en veerkrachtige stedelijke ontwikkeling. Economische en sociale doelstellingen moeten aansluiten op wat natuurlijke bronnen ons kunnen bieden. Samenwerking (doelstelling 17: partnerschappen) is de satéprikker die nodig is om alle

doelstellingen met elkaar te verbinden.

Figuur 2: De SDG's in onderling perspectief

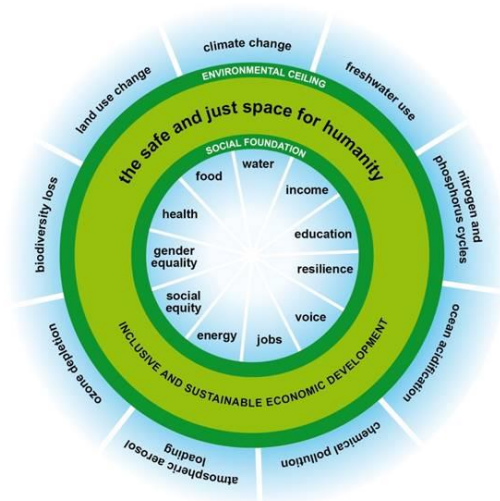
2.1.2. Donut economie

Het Actieprogramma richt zich op het model van de donut-economie (Kate Raworth, 2017). Dit model richt zich op een duurzaam en rechtvaardig economisch systeem wat binnen de grenzen van de planeet opereert. Het donut-economieconcept benadrukt het belang van het heroverwegen van economische doelen om een betere balans te vinden tussen menselijke welvaart en de gezondheid van de planeet.

De binnenste ring van de donut vertegenwoordigt het sociale fundament, waarbinnen basisbehoeften zoals voedsel, water, onderwijs en gezondheidszorg moeten worden vervuld. De buitenste ring vertegenwoordigt de ecologische plafonds, waarbinnen de menselijke activiteit moet blijven om overmatige druk op het milieu te voorkomen.

In de donut-economie worden traditionele economische indicatoren zoals het bruto binnenlands product (BBP) heroverwogen. In plaats daarvan wordt de focus verlegd naar welzijn, sociale rechtvaardigheid en ecologische duurzaamheid.

Het Actieprogramma erkent het belang van bewustwording en gedragsverandering om duurzaamheid te bevorderen, een aspect dat ook wordt benadrukt door het Donut-model, waarbij bewustwording en betrokkenheid van het publiek essentieel zijn om de transitie naar een rechtvaardige en duurzame economie te realiseren.

Figuur 3: Het model van de Donut-economie

2.2. Thema Circulair | biobased

De huidige wereld wordt gekenmerkt door een alarmerende mate van plundering van natuurlijke grondstoffen. Traditioneel ongeremd gebruik maken van primaire grondstoffen is niet langer haalbaar. Als reactie op deze uitdaging moeten we onze inspanning richten op het efficiënter inzetten van deze schaarse bronnen en het hergebruik van al gewonnen materialen. Inzetten op maximale herbruikbaarheid speelt een sleutelrol in het aandrijven van de circulaire economie, vooral in de context van de bouwsector. De bouwsector is namelijk verantwoordelijk voor ongeveer 50% van de materiaalvraag in Nederland.

Circulair bouwen vervult een essentiële rol in het verminderen van de uitputting van natuurlijke hulpbronnen en het beperken van de negatieve impact op het milieu. Het stimuleert hergebruik van materialen, vermindert de hoeveelheid afval en verlengt de levensduur van bouwcomponenten. Door te streven naar het gebruik van biobased materialen, herbruikbaarheid en recycling, kunnen we een gesloten kringloop tot stand brengen. Daarmee realiseren we een aanzienlijke vermindering van CO₂ uitstoot en uitstoot van andere ongezonde stoffen.

Daarnaast fungeert circulair bouwen als een katalysator voor innovatie en de ontwikkeling van nieuwe duurzame materialen en bouwmethoden. Het opent de deur naar nieuwe economische kansen, waaronder kostenbesparingen op de lange termijn en het bevorderen van groene werkgelegenheid en circulaire bedrijfsmodellen. Circulair bouwen draagt dus op meerdere niveaus bij aan een duurzamere toekomst, waarbij ecologische, economische en sociale aspecten samenkomen.

In de themanaam staat biobased bouwen bewust expliciet genoemd. Hier ligt een enorme potentie voor zowel de bouw- als de landbouwsector. Met de toepassing van biobased materialen is het mogelijk om CO₂ positief te bouwen. En het biedt kansen in het verlagen van de stikstofemissies.

Binnen de context van het Actieprogramma richten we ons specifiek op drie thema's. Deze zijn gekozen, omdat voor deze onderwerpen intussen een bewezen standaard is ontwikkeld in Nederland voor een te stellen prestatieniveau. Deze prestatieniveaus zijn uitgewerkt in Het Nieuwe Normaal. De speerpunten zijn:

- **Milieu-impact:** Dit omvat het evalueren van de totale milieu-impact gedurende de levensduur van een bouwwerk, inclusief energieverbruik, emissies en grondstofgebruik.
- **Losmaakbaarheid:** Dit verwijst naar het vermogen van een gebouw om demontabel te zijn, wat op zijn beurt de aanpasbaarheid en toekomstige herbruikbaarheid ervan vergroot.
- **Materiaalgebruik:** De keuze van materialen is een kernaspect van circulair bouwen. Het gebruik van hergebruikte materialen voorkomt nieuwe productie en het gebruik van biobased materialen helpt bij het vastleggen van CO₂. Het bepalen van het hergebruikpotentieel van materialen, producten en onderdelen aan het einde van hun levensduur is ook van groot belang en helpt bij het creëren van een meer gesloten kringloopsysteem.

2.3. Thema Energie

De energietransitie markeert een verschuiving van traditionele fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energiebronnen. Deze verandering brengt niet alleen een herstructurering van de energievoorziening met zich mee, maar benadrukt ook de noodzaak van energiebesparing, energie-efficiëntie en energieopslag. Daarnaast wordt de energievoorziening gedecentraliseerd, wat betekent dat lokale initiatieven een grotere rol gaan spelen. In deze context heeft Overijssel de ambitie om energie neutrale wijken te ontwikkelen, waarbij de opgewekte energie gelijk staat aan het verbruik. Dit streven draait om het elimineren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het benutten van hernieuwbare bronnen. Bovendien wordt gezocht naar slimme oplossingen om de energiebehoefte voor verwarming en koeling te verminderen en te vervullen via hernieuwbare energiebronnen en bijvoorbeeld warmtepompen. Uiteindelijk dragen de oplossingen bij aan de ontwikkeling naar netonafhankelijkheid.

Binnen deze context richten we ons op:

2023-0015.003 V1.0 Eindversie rapportage Actieprogramma Toekomstbestendig Bouwen

- **Woningoptimalisaties:** Overijssel zet in op bijna energie neutrale gebouwen met lokale hernieuwbare energieopwekking, zoals zonnepanelen op mobiliteitshubs. Dit vermindert externe afhankelijkheid en bevordert duurzame energiecirculatie.
- **Netonafhankelijk:** Buurtbatterijen vangen pieken in energievraag op, optimaliseren hernieuwbare bronnen en versterken de lokale energievoorziening. Elektrisch vervoer en Vehicle-to-Grid dragen bij aan netonafhankelijkheid.
- **Voorkomen opwarming:** Passieve ontwerpelementen zoals zonnewarmtewinning, natuurlijke koeling en isolatie voorkomen oververhitting in huizen. Dit houdt niet alleen rekening met comfort, maar ook met duurzaamheid.
- **Gedrag:** Slimme energiemonitoring stimuleert energiezuinig gedrag door bewoners realtime inzicht te geven in verbruik. Aanpassingen leiden tot directe energiebesparingen en bevorderen duurzaamheid op de lange termijn.

2.4. Thema Collectief

Collectiviteit in woningbouw omvat het bewust creëren van gemeenschappelijke voorzieningen en ruimtes binnen wooncomplexen, zoals ontmoetingsruimtes, speelplekken en sportfaciliteiten, wat sociale interactie bevordert, bewoners verbindt en sociaal isolement vermindert. Dit leidt tot een levendige gemeenschap en een verhoogde levenskwaliteit door gezamenlijke activiteiten en gedeelde ervaringen. Bovendien resulteert het in efficiënter ruimtegebruik en duurzamer gebruik van hulpbronnen, wat leidt tot kostenbesparingen door het beheer en onderhoud van gedeelde ruimtes. Daarnaast biedt collectiviteit ruimte voor innovatieve oplossingen, zoals gezamenlijke mobiliteitsdiensten, groene initiatieven en gezamenlijke energievoorzieningen, waardoor woningbouw niet alleen sociaal verbindt maar ook duurzaam en kostenefficiënt wordt.

Binnen deze context richten we ons op:

- **Collectieve voorzieningen:** Woningprojecten met collectiviteit als focus streven naar duurzaamheid en efficiëntie door gedeelde voorzieningen, zoals ontmoetingsruimtes, logeerkamers en collectieve diensten zoals deelauto's.
- **Collectief groen:** De nadruk ligt op gedeelde groenvoorzieningen binnen woningbouwprojecten, zoals gezamenlijke tuinen, collectieve moestuinen, buiten sportfaciliteiten en natuurspeelplaatsen.
- **Sociale verbondenheid:** Collectieve voorzieningen creëren een gunstig klimaat voor sociale verbondenheid. Ze versterken sociale cohesie door gedeelde betrokkenheid en ruimtes, zoals ontmoetingsruimtes en gezamenlijke activiteiten.

2.5. Thema Natuurinclusief

Het is moeilijk voor te stellen hoe een land eruit zou zien zonder natuur en biodiversiteit. Helaas wordt de biodiversiteit in Nederland ernstig bedreigd door factoren zoals industrialisatie, toegenomen consumptie, vervuiling, de introductie van vreemde diersoorten, overexploitatie van natuurgebieden en wereldwijde klimaatverandering. Natuurinclusief bouwen is een aanpak die natuur integreert in stedelijke gebieden, de biodiversiteit verrijkt en een aantrekkelijk leefmilieu creëert. Het omvat samenhangende maatregelen om ecosystemen te creëren en te behouden, met een sterke nadruk op aansluiting bij de lokale natuur. Dit bevordert een grotere soortenrijkdom en verbindt met omliggende natuur om robuuste ecosystemen te creëren. Belangrijke aandachtsgebieden zijn voedsel, veiligheid en voortplanting, met de integratie van inheemse planten, struiken, bomen en nestmogelijkheden voor dieren. Biodiversiteit is van cruciaal belang voor ons voortbestaan en onze voedselvoorziening, aangezien een diverse natuur beter bestand is tegen plagen, vervuiling en klimaatverandering. Groene omgevingen dragen bij aan een verbeterde leefbaarheid en gezondheid van bewoners, verminderen stress en bieden ruimte voor activiteiten en ontmoetingen.

Binnen deze context richten we ons op:

- **Gebiedsontwerp:** Natuurinclusief bouwen benadrukt het belang van gebiedsontwerp om evenwicht te bereiken tussen menselijke ontwikkeling en natuur. Ecologische principes worden in elk ontwerpaspect geïntegreerd, met geschikte habitatten, ecologische expertise en respect voor bestaande natuurwaarden.
- **Gebouwontwerp:** Een sleutelaspect van natuurinclusief bouwen is het gebouwontwerp dat harmonie tussen menselijke leefruimtes en natuur stimuleert. Dit omvat ecologische elementen zoals groene daken, gevelbegroeiing en dieren-vriendelijke structuren.
- **Gedrag:** Natuurinclusief bouwen omvat gedragsverandering en bewonersbetrokkenheid gedurende het proces. Bewoners spelen een actieve rol bij ontwikkeling, onderhoud en begrijpen de positieve impact op biodiversiteit.

2.6. Thema Klimaatadaptief

Klimaatadaptief bouwen in Overijssel omvat proactieve maatregelen in zowel gebiedsontwikkeling als gebouwontwerp, met als doel de veerkracht tegen klimaatverandering te vergroten. Dit houdt in dat we slim omgaan met uitdagingen zoals hittestress, wateroverlast en droogte door groene elementen te integreren, de waterafvoer te optimaliseren en gebouwen te voorzien van overstromingsbestendige voorzieningen. Deze aanpak versterkt niet alleen de capaciteit van de provincie om de groeiende klimaat gerelateerde uitdagingen aan te pakken, maar resulteert ook in een duurzamere, veiligere en aangenamere leefomgeving voor haar inwoners.

Klimaatadaptief bouwen draagt bij aan de veerkracht van de provincie tegen extreme weersomstandigheden, bevordert duurzame ontwikkeling door efficiënt gebruik van hulpbronnen en investeringen in groene infrastructuur, en draagt bij aan de creatie van gezonde leefomgevingen. Dit stimuleert ook innovatie en opent de deur naar nieuwe economische kansen, zoals de ontwikkeling van groene technologieën en diensten. Met de toenemende frequentie van extreme weersomstandigheden, zoals hevige regenval en langdurige hittegolven, wordt het belang van klimaatadaptief bouwen des te duidelijker. Het tweeledige belang ervan voor de provincie is essentieel: het vergroot de veerkracht tegen klimaatuitdagingen en waarborgt de openbare veiligheid, terwijl het ook duurzame ontwikkeling en innovatie stimuleert. Dit schept niet alleen economische kansen, maar versterkt ook de provincies positie als voorloper in duurzaamheid en leefbaarheid.

Binnen deze context richten we ons op:

- **Locatiekeuze:** Klimaatverandering veroorzaakt extreme weersomstandigheden, zoals hevige regenval en langdurige hitte, verergerd door toenemende versterking.
- **Hittestress:** Het aanpakken van hittestress vereist een 'warmt werende' inrichting van zowel binnen- als buitenruimten, met minder verharding en meer groen, waaronder bomen en waterpartijen.
- **Droogte:** Samenwerking tussen waterschap, gemeente en anderen is essentieel om droogte te minimaliseren. Duurzame watervoorziening en -opvang met groene daken en infiltratiegebieden verminderen piekafvoer en stimuleren waterbehoud. Behoud en herstel van natuurlijke waterbronnen, zoals grondwaterlagen en waterpartijen, zijn even belangrijk.
- **Wateroverlast:** Gebiedsontwikkeling moet natuurlijke afvoer van regenwater bevorderen via wadi's en infiltratiegebieden. Gebouwontwerp moet rekening houden met mogelijke overstromingen met slimme bouwtechnieken en waterbestendige materialen.

2.7. Thema Waterbewust

De zoetwatervoorraad staat onder druk. Het natuurlijke systeem loopt tegen grenzen aan: zowel kwalitatief als kwantitatief. In perioden van droogte is er sprake van tekorten en moeten we keuzes maken. Water raakt alles! Denk aan de natuur, de economie, landbouw en industrie. Op al deze vlakken moeten stappen worden ondernomen in zuiniger en bewuster gebruik drinkwater en het beschermen van de waterkwaliteit. Waterbewust bouwen is noodzakelijk in het behouden van een leefbare provincie

Waterbewust bouwen in Overijssel omvat een uitgebreide aanpak met als centrale focus het effectieve beheer van water en bodem, met als doel duurzaam waterbeheer te bevorderen en de nadelige effecten van water gerelateerde uitdagingen te minimaliseren. Een essentieel aspect van waterbewust bouwen is het zorgvuldig omgaan met waterafvoer, -opvang en -infiltratie binnen bouwprojecten. Dit betekent niet alleen het voorkomen van wateroverlast door slimme integratie van waterberging en infiltratiegebieden in het ontwerp van gebouwen en openbare ruimtes, maar ook het bevorderen van efficiënter watergebruik. Dit omvat het verminderen van de consumptie van drinkwater en de implementatie van regenwateropslagsystemen. Het opvangen en hergebruiken van regenwater voor niet-drinkwaterdoeleinden, zoals irrigatie en spoeling, vermindert niet alleen de druk op watervoorraden, maar stimuleert ook een duurzaam en verantwoord watergebruik.

De noodzaak van waterbewust bouwen in Overijssel wordt benadrukt door de gevarieerde grondwaterstanden en de aanwezigheid van waterwegen in de provincie, wat het risico op wateroverlast en overstromingen vergroot. Daarom is waterbewust bouwen niet alleen een strategische keuze, maar ook een essentiële stap om de veerkracht van Overijssel tegen klimaatverandering te vergroten en een duurzame, leefbare omgeving te creëren voor zowel huidige als toekomstige generaties. Dit omvat ook vergroening van de omgeving en het gebruik van planten die water vasthouden en de bodemkwaliteit verbeteren, waardoor gezonde bodems worden bevorderd en de impact van water gerelateerde uitdagingen wordt verminderd.

Binnen deze context richten we ons op:

- **Locatiekeuze:** Het betrekken van een hydroloog bij bouwprojecten is essentieel voor succesvolle gebiedsontwikkeling.
- **Verminderen drinkwatergebruik:** Waterbesparende maatregelen in woningen verminderen watervraag en dragen bij aan veerkracht. Waterzuinige apparaten en bewustwording bevorderen duurzaam watergebruik en hebben ecologische en economische voordelen.
- **Hergebruik van water:** Het opvangen en hergebruiken van regenwater vermindert druk op watervoorraden en overstromingsrisico's.
- **Gedrag:** Slimme meters en voorzieningen stimuleren bewust watergebruik. Technologieën zoals automatische irrigatie en waterbesparende apparaten bevorderen efficiëntie, verminderen verspilling en dragen bij aan duurzame doelen en veerkrachtige gemeenschappen.

3. Uitdagingen en oplossingen

Hoe gaat het Actieprogramma ook daadwerkelijk leiden tot actie? Een actieprogramma wordt alleen een succes als de betrokken partijen er ook echt mee aan de slag gaan en dat in goede samenwerking doen. Dit realiseren is een uitdaging. Tijdens het proces richting de invulling van het Actieprogramma is op diverse momenten stilgestaan bij de uitdagingen die deelnemers van de expertisegroep hierin zien en hoe hiermee om te gaan. Deze uitdagingen en oplossingsrichtingen zijn verwerkt in dit hoofdstuk.

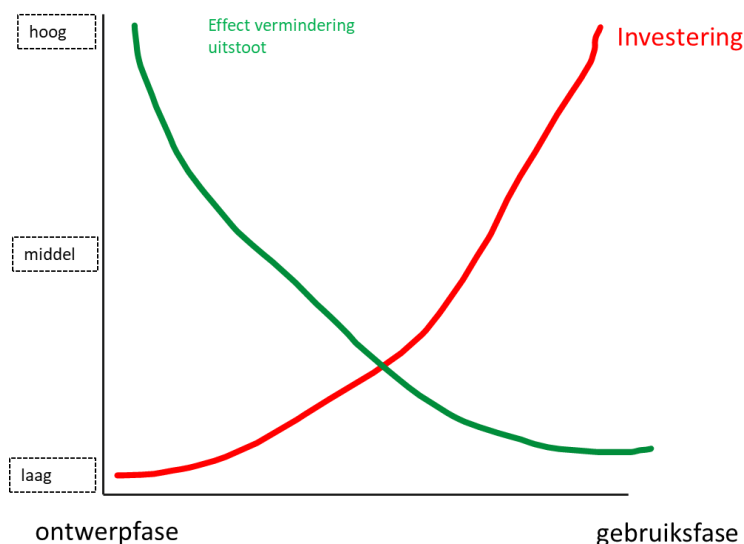
3.1. Overzicht uitdagingen

Uitdagingen in het proces naar de daadwerkelijke toepassing van het Actieprogramma zijn onder te verdelen in vijf onderwerpen: uitdagingen voor het ontwerpproces, financiële uitdagingen, uitdagingen die te maken hebben met regelgeving, de uitdaging om het kennisniveau te vergroten en de uitdaging om samenwerking te vergroten. De uitdagingen zijn hieronder weergegeven.

Ontwerpproces	
	Hoe beginnen we zo vroeg mogelijk in het proces?
Financieel	
	Hoe zorgen we voor de betaalbaarheid van toekomstbestendig bouwen?
Regelgeving	
	Hoe houden we overzicht op actuele regelgeving en kaarten we belemmeringen aan?
Kennis	
	Hoe vergroten we het kennisniveau?
Samenwerken	
	Hoe werken we optimaal samen?

3.2. Hoe beginnen we zo vroeg mogelijk in het proces?

Het verschil kan worden gemaakt voor en in de ontwerpfase. Keuzes die hier gemaakt worden hebben de meeste impact en kosten het minste impact. Bijvoorbeeld: een gebouw ontwerpen en opbouwen met een warmtepomp is goedkoper, dan tijdens de gebruiksfase alsnog een warmtepomp installeren. Het is dan ook de uitdaging om deze ontwerpfase goed te benutten.

Figuur 4: weergave kosten en effect van maatregelen per fase

3.2.1. Gemeenten: Thema's opnemen in beleidsinstrumenten

De omgevingsvisie van provincie en gemeenten hebben beide als doel om een duurzame ontwikkeling van een gebied te waarborgen. In de visies gaat het om de zoektocht naar het evenwicht tussen economische, sociale en ecologische belangen. In de omgevingsvisies begint het waarborgen van de thema's uit het Actieprogramma. Daarna volgt de uitwerking in omgevingsplannen en welstandsnota's.

Strategie	Projectdefinitie	Ontwerp	Aanbesteding	Uitvoering	Exploitatie	Sloop
Omgevingsvisie	Gebiedsvisie	Begroting	Inkoopstrategie	Validatie en verificatie	MJOP	Demontagebestek
Welstandsnota	Stedenbouwkundig / landschapsplan	Programma van eisen	Selectie- en gunningscriteria	Toezicht en handhaving		Oogstkaart
	Omgevingsplan	Omgevingsvergunning	Contractvorm			
	GREX		Uitgifte overeenkomst			
	Anterieure overeenkomst					

Tabel 1: Overzicht fases vastgoed en stuurmiddelen gemeenten

De invloed van particulieren op het ontwerp van woningen en gebieden is minimaal. Alleen bij zelf bouwen hebben zij invloed. Hier kunnen gemeentes echter ook invloed uitoefenen. Bij particuliere bouwers kan de gemeente het ambitieniveau, volgens de thema's uit het Actieprogramma, hoog leggen. Zelf bouwen mag, maar alleen volgens het hoogste ambitieniveau.

3.2.2. CircleBIM en FutureBEEing koppelen aan het actieprogramma

Op dit moment is Overijssel aangesloten bij twee Interreg projecten die een link hebben met het Actieprogramma: CircleBIM en FutureBEEing. Beide projecten zijn nog in de opstartfase. Voor het project FutureBEEing is intussen goedkeuring ontvangen.

CircleBIM is een transnationaal project (Interreg B). De universiteit van Hamburg is in de lead en provincie Overijssel is partner. Woningcorporatie Welbions uit Enschede is sub partner en ook Hogeschool Saxion en Buro de Haan uit Staphorst zijn betrokken bij dit project. Het project gaat, bij goedkeuring, in 2024 van start en heeft een looptijd van 4 jaar.

CircleBIM heeft als doel circulariteit te verankeren in BIM. BIM staat, in brede zin vertaald, voor Bouwwerk Informatie Management. Het beheer en (her)gebruik van digitale bouwwerk informatie in de hele levenscyclus van het bouwwerk. Circulariteit kan hierin worden toegevoegd door bijvoorbeeld het koppelen van Madaster aan BIM. Madaster legt vast welke materialen en producten in gebouwen zijn toegepast en hoe deze op termijn herbruikbaar zijn. Het bouwen met materialen die beschikbaar komen uit slooppanden kan op deze manier, doordat er een koppeling is met BIM, makkelijker worden toegepast.

CircleBIM: a short summary

The public sector lacks innovativeness, efficiency, and sustainability in construction projects. The construction sector with its huge resource consumption (EU: 35% of waste generation, 5-12% of GHG) and energy demand is key for Europe and the NSR to become greener and climate neutral. CircleBIM makes the public sector more innovative, greener and realise cost-savings by using BIM – building information modelling – in Local Circular Construction Partnerships (LCCP). BIM as a tool to link and digitise construction planning & permission procedures incorporates aspects of resource efficiency and circularity in the value chain of construction projects. Yet, it is not widely uptake by public authorities due to lack of knowledge and competencies for applying BIM as well as varying responsibilities & interests among different actors and practical challenges.

CircleBIM overcomes these barriers by cooperating on good practices to implement and popularise circularity solutions using BIM and piloting them in 7 public construction projects with LCCP ecosystem actors such as authorities, enterprises, architects, and investors. Beyond 7 pilot cases in BE, DE, DK, FR, NL, SE partners organise capacity building, roll-out and policy uptake of the solutions also for other construction projects.

This way, CircleBIM impacts target groups by evaluating and showcasing the efficacy of BIM-tools for circularity and cost efficiency and innovates public sector processes via a) better cooperation and transnational exchange to overcome common barriers, b) the introduction of hands-on circular solutions using BIM, and c) via promoting a joint awareness and implementation strategy for the uptake of the transnational CircleBIM approach.

A novelty is to establish innovative interoperable data systems in public planning processes and the anchoring in regional strategic action plans, hence, meeting goals of the EU Industrial Strategy, Green Deal, Circular Economy Action Plan, and New European Bauhaus.

FutureBEEing

FutureBEEing is een Interreg A project; dat wil zeggen een samenwerking tussen partijen in grensregio's, in dit geval de grensregio Nederland (Overijssel) en Duitsland (Nordrein Westfalen en Nedersaksen). Dit project is in het najaar 2023 goedgekeurd voor de Europese subsidie en loopt tot 2028. Provincie Overijssel, Buro Haan en Saxion Hogeschool, gemeente Hengelo en gemeente Enschede kernpartners binnen dit project.

Het doel van FutureBEEing is een tool ontwikkelen waarmee het gemakkelijker wordt afwegingen te maken in het ontwikkelproces van een klimaatvriendelijke wijk. Het gaat dan vooral om de transformatie van bestaande woonwijken. Dit maakt dat het ontwikkelen van deze wijken sneller kan verlopen. De focus ligt op standaardiseren en automatiseren van combinaties en maatregelen. De onderdelen van de tool kunnen worden gevoed met de thema's uit het Actieprogramma. Ook kunnen projecten waarin de thema's worden toegepast als pilot dienen in de ontwikkeling van de tool.

3.2.3. Standaard programma's van eisen opstellen in samenwerking met marktpartijen

In het creëren van een gelijk speelveld helpt het als vragende partijen, zoals gemeenten en woningcorporaties, werken met standaard Programma's van Eisen (pve's). Marktpartijen kunnen hierin meedenken. Zodoende wordt het draagvlak vergroot en worden realistische verwachtingen verkregen. Het standaardiseren van de uitvraag helpt ook in het opschalen: van pilots naar mainstream.

3.2.4 Prestatieafspraken woningcorporaties

De thema's uit het Actieprogramma en de concretisering daarvan in de KPI's kunnen als basis dienen voor de prestatieafspraken die gemeenten maken met woningcorporaties. Vanuit de themakaarten kan een raamwerk worden opgezet waarin stapsgewijs naar een steeds hoger niveau wordt toegewerkt.

3.3. Hoe zorgen we voor betaalbaarheid van toekomstbestendig bouwen?

3.3.1. Duurzame rapportageverplichting en classificatie duurzame activiteiten

Veel bouwen en ook betaalbaar: kunnen de thema's uit het Actieprogramma daar nog wel bij? Wie betaalt de meerkosten? Hoe gaan investeerders om met duurzaamheid en hoe rekent de consument? Het zijn vraagstukken waar de komende jaren antwoorden op moeten komen.

"Duurzaam is duur" is een veelgehoorde uitspraak. Het is maar net hoe je het bekijkt en hoe je rekent. Neem je alleen de financiële component mee? Reken je met alleen de investeringskosten? Of kijk je ook naar andere waarden zoals gezondheid en welzijn? En reken je met de kosten gedurende de totale levensduur, met restwaarden van materialen en zet je CO₂ uitstoot om in Euro's?

De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) is een EU-richtlijn over de verplichting die organisaties krijgen om te rapporteren over hun impact op mens en op het klimaat. Vanaf 2024 vallen, stapsgewijs, steeds meer organisaties onder deze rapportageverplichting. De verwachting is dat deze verplichting invloed gaat hebben op de bereidheid om te investeren in duurzame projecten. Het draait dan in de rapportages immers niet meer alleen om financieel rendement, maar bijvoorbeeld ook op het behalen van de gestelde doelstellingen op uitstoot en sociaal vlak.

[Europese Unie Taxonomie \(verder: EU-taxonomie\)](#) is een classificatiesysteem dat is ontwikkeld om te bepalen in hoeverre een economische activiteit als duurzaam kan worden beschouwd. Het doel is om investeerders en bedrijven te helpen bij het identificeren van duurzame activiteiten en het bevorderen van duurzame financiering. De EU Taxonomie is ontworpen om de markt voor groene financiering te stimuleren. Door te voldoen aan de criteria van de taxonomie, kunnen bedrijven en projecten in aanmerking komen voor groene obligaties en leningen met gunstige financiële voorwaarden. Banken en financiële instellingen kunnen de EU Taxonomie gebruiken als basis voor het beoordelen van de duurzaamheid van hun leningen en investeringen. Overheden kunnen de EU Taxonomie gebruiken om prikkels te creëren voor bedrijven en investeerders om duurzame projecten te ondersteunen. Dit kan bijvoorbeeld fiscale voordelen of andere stimuleringsmaatregelen omvatten.

3.3.2. CO₂ beprijzen

Het beprijzen van CO₂ oefent invloed uit op de financiële component. Zo rekent Provincie Utrecht de uitstoot mee bij het opstellen van kosten-batenanalyses. Deze analyses vormen de basis voor het te vormen beleid. In de toekomst wil deze provincie dit ook gaan hanteren bij inkoop- een aanbestedingstrajecten. Zij rekent met een CO₂ prijs die tien keer hoger is dan de huidige prijs in het Europese emissiehandelssysteem. Deze hogere prijs is tot stand gekomen op advies van het Klimaatverbond.

3.3.3. Het inzichtelijk maken van ecologisch rendement/ niet financiële opbrengsten

Neem in gebiedsontwikkelingen ook effecten mee zoals verminderen energiearmoede en bijvoorbeeld gezondheidseffecten. Zo zorgt 20% groen in een wijk voor minder stressklachten en depressies. En 30% groen oppervlak in een wijk zorgt voor minder angststoornissen (KAN Bouwen (2023) *Natuurinclusief Bouwen voor gezonde bewoners*)

Projecten met een duurzaam karakter hebben vaak nog hogere totale bouwkosten, waardoor de businesscase onder druk komt te staan. Vaak zijn risico's gerelateerd aan duurzaamheidsvraagstukken nog niet opgenomen in risico- en rendementsprofielen. Het meetbaar maken en sturen op het ecologisch rendement zou standaard onderdeel van het proces rondom het opstellen van het risico-/rendementsprofiel moeten zijn. In de praktijk gaat toekomstbestendig bouwen leiden tot een lager risicoprofiel, omdat het zorgt voor onder andere:

- De betere herbruikbaarheid van de bouwproducten en -materialen en daarmee een hogere leveringszekerheid voor toekomstige projecten;
- Een lager risico op schade door overstroming;
- Een lage CO₂- en milieu impact.

Binnen het risico-/rendementsprofiel liggen de volgende kansen:

- Het toevoegen van duurzame criteria aan het risico-/rendementsprofiel: bijvoorbeeld over de CO₂-uitstoot van het materiaalgebruik of de losmaakbaarheid van gebouwen. Aanvullende criteria hebben impact op de hoogte van de rendementseis en daarmee op de businesscase van zowel aan te kopen vastgoedobjecten als het bestaande bezit.
- Het koppelen van een beloning aan toekomstbestendig bouwen. Hier wordt de lat uiteraard hoger gelegd dan de eisen gesteld in de basiscriteria van het risico-/rendementsprofiel.

3.4. Hoe houden we overzicht op actuele regelgeving en kaarten we belemmeringen aan?

Bestaande regelgeving staat, per thema, genoemd op de themakaarten. Waar mogelijk is er ingespeeld op verwachte ontwikkelingen hierin. De provincie is aangesloten bij diverse landelijke overleggen over het beleid wat er vanuit het rijk hierin gevoerd wordt. Bijvoorbeeld de ontwikkelingen richting het verlagen van de MPG waarde en het opzetten van landelijke indicatoren op toekomstbestendig bouwen. De waardes op de themakaarten zullen regelmatig aangepast moeten worden aan deze ontwikkelingen. Minimaal jaarlijks is een goede check nodig.

3.5. Hoe vergroten we het kennisniveau?

3.5.1. Samenwerken met diverse kennisinstellingen

De kennis- en onderwijsinstellingen in Overijssel kunnen bijdragen aan het Actieprogramma. Op deze instellingen zijn diverse programma's die raakvlakken hebben met de thema's. In het onderstaande schema zijn staan een aantal van deze raakvlakken genoemd.

Hogeschool Windesheim	▪ Lectoraat netwerken in een circulaire economie (NiCE) ▪ Lectoraat energietransitie ▪ Bouwkunde opleidingen ▪ Lectoraat Urban innovation ▪ Ieder jaar organiseert Windesheim, in samenwerking met Bouwend Nederland, Techniek Nederland en het Zwols Architectuur Podium, het symposium "Building the Future".
Hogeschool Saxion	▪ Minor circulaire economie ▪ Stadslab ▪ Bachelor klimaat en management ▪ Bachelor Ruimtelijke Ontwikkeling
Universiteit Twente	▪ Water for life

Tabel 2: Overzicht Onderwijsinstellingen

Stichting Pioneering

Stichting Pioneering is het platform voor het ontwikkelen en delen van kennis voor de gebouwde omgeving in Oost-Nederland. Pioneering werkt met vier pijlers: agenderen, kennis delen, innoveren en matchen. Het doel is om samen met ondernemingen, woningcorporaties, overheden en onderwijs- en kennisinstellingen te werken aan:

- Het bevorderen van kennis en innovaties rond actuele thema's die spelen in de gebouwde omgeving;
- Het bevorderen van de werkgelegenheid van de bouw- en infrasector in Oost-Nederland;
- Het versterken van de economische kracht van bouw- en infrabedrijven in Oost-Nederland. Ruim 200 organisatie zijn intussen aangesloten bij dit netwerk.

Het Oversticht

Het Oversticht is een stichting die streeft naar het behoud en verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving. De hoofdlijnen waar zij zich op richten zijn omgevingskwaliteit, erfgoed en duurzaamheid. Het Oversticht werkt onder andere voor diverse overheden, ontwikkelaars en landschapsorganisaties.

3.5.2. De Bouwbrigade inzetten

De provincie ondersteunt, begeleidt en faciliteert in de versnelling van de woningbouw. Dit doet de provincie met het inzetten van de Bouwbrigade. De Bouwbrigade is een aanjaagteam wat gemeenten ondersteunt op het gebied van kennis en een flexpool van projectleiders en adviseurs op het gebied van woningbouw. De criteria voor het gebruik maken van de Bouwbrigade worden nog nader uitgewerkt door de provincie. Het ondersteunen op het uitvoeren van het Actieprogramma kan daar deel van uit maken.

3.5.3. Een Adviesloket openen

Een andere mogelijkheid is het inrichten van een adviesloket voor gemeenten, woningcorporaties en marktpartijen. Dit adviesloket kan zich dan richten op afgebakende vragen over de inhoud en in de praktijk brengen van de thema's uit het Actieprogramma.

3.6. Hoe werken we optimaal samen?

3.6.1. Bestaande samenwerkingsverbanden benutten

In Overijssel zijn diverse netwerken actief bezig met de woningbouwopgave. De Woonkeuken is al ruim 8 jaar actief en uitgegroeid tot een breed platform waarin allerlei partners rondom de woningbouwopgave elkaar regelmatig ontmoeten. De Brede Bouwcoalitie is ontstaan uit deze Woonkeuken. In deze Brede Bouwcoalitie werkt een kleiner gezelschap aan het wegnemen van barrières bij specifieke bouwprojecten. De Brede Bouwcoalitie is een experimenteeromgeving. Het gaat hierbij om experimenten die nog in de kinderschoenen staan tot experimenten die al uitgevoerd worden.

3.6.2. Laten zien wat er kan

Projecten waar de thema's zijn toegepast dienen als voorbeeld. Zowel de successen als de leerpunten inspireren om ook aan de slag te gaan. Het communiceren over deze voorbeeldprojecten kan bijvoorbeeld via een website, op social media en tijdens netwerkbijeenkomsten. Een andere manier is om marktpartijen die een toekomstbestendig aanbod hebben in het zonnetje te zetten. De leden van de expertisegroep kunnen hierin een ambassadeursrol vervullen.

Showcasewoning: In Enschede staat de INDU ZERO Showcase woning. Woningcorporaties, investeerders en andere marktpartijen kunnen de woning, op afspraak, bezoeken. Het plan is om in de woning de komende periode ook het Actieprogramma een plek te geven.

INDU ZERO staat voor duurzame, schaalbare en betaalbare oplossingen voor woningrenovatie. Binnen het project is door verschillende landen gewerkt aan een blauwdruk voor een hightech renovatiefabriek die op industriële schaal (minimaal 15.000 per jaar) standaard renovatiepakketten kan produceren. De pakketten bevatten verschillende onderdelen die nodig zijn om huizen te verduurzamen, zoals bijvoorbeeld isolatiemateriaal voor gevels en daken, warmtepompen, zonnepanelen, energieomvormers en ventilatiesystemen. Doel hierbij is om het totaalpakket aan maatregelen voor de helft van de huidige prijs aan te kunnen bieden.

Figuur 5: Indu Zero Showcase woning te Enschede

3.6.3. Samenwerking met andere sectoren opzetten

Toekomstbestendig bouwen heeft invloed op meer dan alleen de bouwkolom. Denk aan de gezondheidseffecten van bijvoorbeeld natuurinclusief bouwen, welke raken aan de gezondheidszorg en zorgverzekeraars. En de vele raakvlakken van waterbewust bouwen, waaronder de industrie en de landbouw. Samenwerken biedt kansen! Hieronder staan twee voorbeelden.

Building Balance

Het landelijke transitie programma Building Balance richt zich op het versnellen van het gebruik van biograndstoffen in de bouw. In zowel Salland, als in Twente zijn intussen ketenprojecten actief.

Convenant houtbouw regio Zwolle

Gemeente Zwolle, Delta Wonen en MKP Nederland regio Zwolle zetten in op het versnellen van biobased (hout)bouw in de regio. Het doel is het realiseren van een convenant houtbouw en het delen van kennis over biobased (hout)bouwen.

3.6.4. Monitoring en sturing

Het advies is om vanuit de provincie zicht te houden op de voortgang van het Actieprogramma. Wat werkt er goed? En waar zitten nog leerpunten? Het monitoren levert waardevolle informatie op voor het bijsturen op de uitvoering. Ook kan, op basis van ervaring, nog beter worden bepaald wat er nodig is aan ondersteuning. Een onafhankelijke partij, die goed bekend is in de provincie, zou deze rol op zich kunnen nemen.

Colofon

In opdracht van:

Provincie Overijssel

Opgesteld door:

Alba Concepts in samenwerking met Buro Loo

Met dank aan de leden van de expertisegroep:

Johan Smelt, Martin Huiskes, Marcel de Ruiter, Johan Riezebos, Jessica Winter, Jack de Kraaij, Ronny Angelier, Tom Lentfert, Bram Bevers, Sabine Bodingius, Xander van Prehn Wiese, Tom Pikkemaat en Ellen van Assem.

Januari 2024